

PROBLÉMY POPULAČNÍHO VÝVOJE V REGIONECH VÝCHODNÍHO SLOVENSKA

Helena Šimková

Ekonomická fakulta TU Košice

Transformace centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní a zapojování se do Evropského a světového trhu přineslo Slovensku problémy, z nichž mnohé se koncentrují v některých regionech. Jedním z nich je i pokles vývoje neromského obyvatelstva, který velmi úzce souvisí s jejich migrací z venkovských sídel do měst.

Mnohé aktivity, které v minulosti zabezpečoval stát, převzaly na sebe obce s nedostatečným množstvím finančních prostředků na jejich realizaci. Z tohoto důvodu nejsou schopné zabezpečovat rozsáhlý sociální program, který před rokem 1989 zabezpečovaly podniky (např. předškolní zařízení, půjčky, kulturní pořady a pod.).

Rozvoj regionů nebyl zatím v slovenské ekonomice komplexně řešen. Na Slovensku neexistuje systém, který by odpovídal systému strukturální a regionální politiky vyspělých států. Z pohledu plnění sociálních cílů rozvoje Slovenska je nevyhnutelným záměrem dosažení porovnatelné životní úrovně v jednotlivých regionech. Regionální ekonomiky zápasí s mnohými problémy. Jedním z nich je i migrace velké části obyvatelstva z venkova do měst.

Tab. 1.: Vývoj podílu obyvatelstva žijícího v městech.

(Pramen: Statistická ročenka SR 1996, ŠÚ SR, Bratislava, 1997)

	1950	1991	1995
Počet obyvatel SR	3 442 111	5 274 335	5 367 790
Podíl venkovských sídel	75,1	43,32	42,93
Podíl měst	24,9	56,68	57,07
Z toho: do 10 000 obyv.	34,53	13,51	12,73
10 000 – 19 999	22,49	15,15	14,50
20 000 – 49 999	13,25	27,27	28,90
50 000 – 99 999	7,22	21,40	21,25
nad 100 000	22,48	22,66	22,62

Ze statistiky je nutno upozornit na dvě následující informace:

1. Podíl obyvatel žijících ve městech se v letech 1950-1990 zvýšil z 24,9% na 56,68%. Význam tohoto období vynikne tehdy, uvědomíme-li si, že absolutní počet obyvatel žijících v městech se zvýšil z 850 tisíc na téměř 3 miliony.
2. Důležité je i zjištění, že v roce 1991 se zvýšil počet obyvatel v městech nad 50 000 obyvatel oproti roku 1950. Podíl obyvatel v těchto městech se zvýšil na 44,06 % městského obyvatelstva, což bylo více než 1,3 milionů obyvatel. V roce 1950 žilo v takových městech něco více než čtvrt miliónů obyvatel.

V průběhu let 1970-91 se počet obyvatel v nejmenších venkovských sídlech (s počtem obyvatel do 500) neustále snižoval.

Tab. 2.: Obyvatelstvo malých venkovských sídel.

	1970	1980	1991
1 – 49	71 748	23 880	23 005
50 – 99	63 171	48 658	42 450
100 – 199	130 443	112 442	106 909
200 – 499	487 867	474 308	452 167
SPOLU do 500	753 229	659 288	624 531

Tab. 3.: Podíl obyvatelstva malých venkovských sídel.

	Podíl na obyvatelstvu Slovenska (v %)		
	1970	1980	1991
1 – 49	1,5	0,5	0,4
50 – 99	1,4	1,0	0,8
100 – 199	2,9	2,2	2,0
200 – 499	10,8	9,5	8,6
SPOLU do 500	16,6	13,2	11,8

Z tabulek 2 a 3 je vidět, že největší pokles z celkového počtu obyvatel byl zaznamenán v letech 1971-80, a to více než 17 %. Proces demografického stárnutí obyvatelstva se výrazně projevuje na celé populaci Slovenska, zvláště extrémně v nejmenších sídlech, které intenzivním vylidněním zejména věkově mladších skupin obyvatel stárnou rychleji než populace celé země. Nárůst je u obyvatel produktivního věku. Čím menší je sídlo, tím nevýhodnější je věková struktura.

Nejvýrazněji se proces zestárnutí venkovského obyvatelstva projevil v okrajových oblastech severního a východního Slovenska. Výrazné procesy stárnutí spolu s intenzivním vylidněním změnily i situaci v prostorovém rozložení přirozeného přírůstku.

Pokles obyvatel v produktivním věku je několikanásobně vyšší v porovnání s populací Slovenska. Demografické zdroje jsou již téměř vyčerpány, z venkova již pomalu nemá kdo dojíždět do měst. Největší úbytek obyvatelstva nastal v středně velkých obcích, kde je soustředěn nejvyšší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva a mladých rodin. Nastal i pokles sňatkovosti a porodnosti, přibývají jednodětné rodiny. Výsledkem snížení porodnosti a mírného zvýšení úmrtnosti přirozený přírůstek - který má v současnosti klesající tendenci - dosahuje hodnotu 2,8. K zachování současného stavu obyvatelstva je potřebné, aby čistá míra reprodukce byla 1. Vyjadřuje počet ženských potomků, který skutečně nahradí každou ženu z předcházející generace. V případě, že přírůstek by byl 2, jak tomu bylo donedávna v celosvětové populaci, populace se zdvojnásobí za 35 let.

Populační vývoj má stoupající charakter jenom v rómské populaci. Nejvyšší osídlení romským obyvatelstvem je v regionu východního Slovenska. Podle statistických údajů z roku 1989 žilo na území Slovenska 247 775 Romů, z toho na východním Slovensku jich bylo evidováno 140 441, z toho děti do 14 let se podílely na struktuře romského obyvatelstva až 46 %, zatím co děti neromského původu jenom 28 %. Podíl novorozenců romské populace vzrostl z 15,2 % v roce 1991 na 19,1 % v roce 1996.

Nedávno uskutečnilo Evropské společenství sociologický průzkum k romské problematice, z něhož vyplynulo, že:

1. 30 – 40 % romských dětí nenavštěvuje pravidelně školu
2. 50 % romských dětí vůbec nechodí do školy
3. jenom nízké procento z nich pokračuje ve studiu na střední nebo vysoké škole.

Podobné zjištění bychom určitě získali i u nás. V květnu 1996 na mezinárodní konferenci v Prešově, zaměřené na problematiku dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí odzněly i příspěvky od samotných Romů. Zaměřili se v nich na nezaměstnanost a špatnou pracovní morálku.

„Naším cílem je integrace romského etnika do společnosti jako celku. To znamená soužití s ostatním obyvatelstvem a minimalizaci konfliktů“.[2] Zrychlená integrace by mohla vyvolat též řetěz nežádoucích reakcí ze strany větší části místního obyvatelstva, což dokumentují zkušenosti z regionů Košic, Kežmaroku i Levoče. Jenom asimilací Romů s ostatním obyvatelstvem můžeme dosáhnout změny v rodičovské výchově, a tím ovlivnit jejich nežádoucí populační vývoj.

Souhrn

Současná populační situace v regionech Slovenska a s tím související problémy jsou odrazem sociálně-ekonomických jevů společnosti. Je charakterizovaná celkovým úbytkem venkovského obyvatelstva, jeho migrací z venkova do měst. Vzhledem na neustále klesající natalitu (počet porodů na 100 členů populace za rok) v malých a středně velkých obcích lze v budoucnu očekávat celkové zhoršení demografické situace v jednotlivých regionech Slovenska. Stoupající trend má jenom populace rómského etnika. Populační klima by mohl příznivě ovlivnit stát populační politikou zaměřenou na mladé rodiny a zabezpečením blahobytu venkovského obyvatelstva.

Klíčová slova: populační vývoj, demografická situace, přirozený přírůstek, romské etnikum, migrace obyvatelstva.

Literatura:

1. Mičeková, H.: *Vývoj populačnej situácie na slovenskom vidieku*. Zborník. Vidiek- šanca pre ekonomický rozvoj. Nitra 1996, s.211-217.
2. Korec, P.: *Predpoklady zmien sociálno-priestorovej štruktúry slovenských miest*. Zborník. Folia geographica 3. Prešov 1999, s.29-34.
3. Pavúk, A.: *Vývoj natality rómskej a nerómskej populácie*. Zborník. Spoločnosť a občan v horizonte 21. storočia. Prešov 1998, s.87-92.
4. Podolák, P.: *Populačný vývoj vidieckých sídiel Slovenska*. Zborník. Folia geographica 3. Prešov 1999, s.67-72.
4. Tej, J.: *Proces transformácie a trendy vývoja regiónu*. Zborník. Spoločnosť a občan v horizonte 21. storočia. Prešov 1997, s.77-83.

Kontaktní adresa:

Ing. Helena Šimková, CSc.

Technická univerzita, Ekonomická fakulta, Katedra manažmentu a marketingu
ul. B. Němcové 32, 040 01 KOŠICE, Slovensko

Recenzoval: PhDr. Josef Duplinský, CSc., Katedra veřejné správy, FES UPa

